

משה חיים פלח

בענין טעם כעיקר בקדשים.....א

בענין היתר ביאה שניה.....ג

בענין טעם כעיקר בקדשים

ועוד שדרכם ז"ל אינו ברור בעיני לומר שאיסור הנאה שאינו דבר שבמנין יאסור תערובתו באכילה ולא בהנאה וכי איסור זה נתבטל או לא נתבטל אם תאמר לא נתבטל יאסר בהנאה ואם תאמר נתבטל עד שהותר איסור הנאה שבו היאך נשתייר בו איסור אכילה וכי מי חלקו לאיסור זה שמקצתו נתבטל ומקצתו לא נתבטל, וביאר הר"ן וז"ל ואולי דעתם לומר דכיון דמדאורייתא חד בתרי בטיל כל היכא דליכא טעמא נהי דדדאיכא טעמא אסור מדאורייתא דהא קי"ל דטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ה"מ לענין אכילה דשייך זה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך זה טעמא חד בתרי בטיל עכ"ל [ומ"מ מסיק הר"ן שם וז"ל אבל עדיין אין זה מספיק דלמה לא נאמר בהנאה ממש לענין הנאה כטעמו ממש לענין אכילה].

ויצוין עוד בחידושי הרשב"א בפרק הערל (יבמות פב ב) דתמה בהא דמשמע התם דכיון דפסול שאובין דרבנן סגי ברוב והא שומנו של גיד דרבנן ואעפ"כ בעינן ששים וכדמשמע לעיל (טו ג) ותיירך הרשב"א וז"ל מקוה שאני דלאו איסורי אכילה הוא ובטל ברוב כדין כל איסורין דלאו בני אכילה הבטלין שבטלין ברוב שלא הלכו בשיעורין אלא בנותני טעם, ואף על פי שהחמירו בקצתן ביותר מכדי נתינת טעם כתרומה וערלה וכלאים מפני שעיקר שיעורן משום נתינת טעם והחמירו עוד בהן ביותר מכדי נתינת טעם עכ"ל ומבואר דליכא דין טעם כעיקר אלא

רבא אמר לא נזרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור קא משמע לן דהכא שרי וליגמר מיניה גלי רחמנא גבי חטאת כל אשר יגע בצשרה יקדש להיות כמוה שאם פסולה תפסל ואם כשרה תאכל כחומר שבה כו', ופירש רש"י לטעם כעיקר נותן טעם קים לן דאסור בקדשים כעיקר ממשו של איסור ולהא מילתא קתני זהו למעוטי שאר קדשים אבל חולין שפיר גמרינן מיניה למאה וששים דהא קים לן מאחרי רבים להטות דבטלי ברובא וילפינן מהכא להחמיר דלא ליבטיל אלא במאה ורצא לית ליה טעם כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל מדאורייתא ברובא בטיל אלא מדרבנן כו'.

והנה בעיקר דינא טעם כעיקר, יעוין בתוס' בצבורות (כג ה) דביארו הא דמים טמאין בטלים בציר ולא הוי בנותן טעם משום "דלא אחמר טעם כעיקר לענין טומאה" והוכיחו מנבזילה ושחוטת דאף בנצבטלו ליכא טומאה מדין טעם כעיקר, ויעוין עוד בר"ש (פ"ג דטבול יום מ"א) בהא דמקפה של חולין והשום והשמן של תרומה דטעמא דאין דינה כתרומה להפסל בטבול יום מחמת טעם כעיקר משום דעיקרה חולין היא ובחולין קנגע ולענין איסור אכילה דוקא הוא דהוי כעיקר תדע דאין טעם כעיקר ליחשב שחוטת כנבזילה לענין טומאה עכ"ל.

ויצוין בר"ן בעבודה זרה (לו א מדפס"ה) דהביא שיטת הראב"ד והרמב"ן דהא דחמץ בפסח במשהו היינו לאיסור אכילה אך לא לאיסור הנאה ותמה וז"ל

ואוסר אף בטעם כל דהו, וצזחמים (זא) צישל צו קדשים וחולין או קדשי קדשים וקדשים קלים כו' אם יש צהן צנותן טעם הרי הקלין נאלכין כחמורין וטעונין מריקה ושטיפה ופסולין צמגען אין צהן צנותן טעם אין הקלין נאלכין כחמורים ואין טעונין מריקה ושטיפה ואין פסולין צמגע, ופירש רש"י ופסולין צמגע אם היו החמורין פסולין והקלים כשרין נעשו הקלים כחמורין לפסול את הנוגעין צהן כדכתיב כל אשר יגע בצשרה יקדש ואומר לקמן להיות כמוהו שאם פסולה תפסל עכ"ל, ותמהו הקרן אורה והעולת שלמה (עס) דהא אין צלוע יואל מחתיכה לחתיכה צלא רוטב, ויעוין צט"ז (ס"ק סק"צ) דהוכיח מדצרי המרדכי דאף בכחוש כן הוא ויעוין צצהגר"א (ס"ק סק"ח).

ומבארים צזה, דיסוד דינא דכל אשר יגע בצשרה יקדש לא הוי מדין טעם כעיקר דעלמא, אלא נחחדש הכא דע"י הנגיעה נעשית כמותה, אלא דצעין דוקא נגיעה המטעמת [וצזחמים שס ת"ר כל אשר יגע יכול אפי' שלא צלע ת"ל בצשרה עד שיצלע בצשרה יכול נגע צמקת חתיכה יהא כולו פסול ת"ל יגע הנוגע פסול הא כיצד חותך את מקום שצלע, הרי דס"ד דקדשים אסרי צנגיעה צעלמא אף צלא צליעה כלל, וכן ס"ד דנגיעה המצלעת אוסרת כל החתיכה] והאריכו צזה, וזהו יסוד שיטת רש"י דטעם כעיקר דקדשים אוסר אף צב"ש.

ומצתה נראה דאף אי צעלמא ליכא דין טעם כעיקר אלא לענין איסור אכילה דוקא, אף בטעם כעיקר דקדשים נחחדש דנעשה כמותו, ולהכי מהני אף לענין דין שריפת קדשים, וכדפירש רש"י צפסחים.

צאיסורי אכילה, ויעוין צרשצ"א (סח צ צסו"ד) דהעתיק לשון הראצ"ד כל היתר שמקבל טעם מן האיסור וטעם האיסור ניכר צו טעימתו זו היא הכרתו כדכתיב וחיך אוכל יטעם לו **אין חשיבות האוכל אלא בטעמו**, ואיתא להא טעמא צזחמים אמר רבא אמור רצנן צטעמא ואמור רצנן צרובא ואמור רצנן צחותא מין צשאניו מינו צטעמא מין צמינו צרובא, והיכא דאיכא חזותא צמראה, והתם אסיקנא דנותן טעם צרוב דאורייתא עכ"ל [והדברים מתאימים צדצרי הר"ן צשיטת הראצ"ד דליכא דין נותן טעם לענין איסור הנאה, אלא דהרשצ"א (יבמות סס) הביא מהרמב"ן (בחי' דש"ס יבמות סס) דתירץ ההיא דמקוה צאופן אחר דשאני שאובין דל"ל עיקר צדאורייתא, והר"ן ציאר כן גם צשיטת הרמב"ן].

ומבואר לכאורה דדין טעם כעיקר אינו אלא לענין אכילה ולא לשאר מילי, והעירו צזה צפסחים (ע"ב) תנן נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו ופירש רש"י שס וז"ל יקמוץ את מקומו וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין עכ"ל, ומבואר לכאורה דאיכא דין שריפת קדשים מכח דין טעם כעיקר, וקשה הא דין טעם כעיקר אינו אלא לענין אכילה [ואף דהיה מקום לדון דיסוד דין שריפת קדשים הוי צתולאה מחלות האיסור ויל"ד, אף משמעות רש"י דהוי כדין שריפת קדשים צעלמא, וכבר ביארו האחרו' דיסוד דין שריפת קדשים אינו כשאר דין שריפה דאיסורי הנאה דיסוד דינס לכלות הדבר אלא דזהו דין הקדשים וכעין דין הקטרה צכשרים ואכמ"ל].

ונראה דרש"י אזיל לטעמיה, דהרי מבואר צדצרי רש"י צסוגין דטעם כעיקר דקדשים חמיר

בענין היתר ביאה שניה

אך כבר הוכיחו האחרו' מלשון תוס' בפרק הבא על יבמתו (ד' 72) ד"ק¹ התם דאשת אח שאין לו בנים מותרת אף בחיי בעלה וביארו תוס' שם וז"ל רמז ליבמה שאסורה בחיי בעלה מנין דכיון דשריח רחמנא אחר מיתה אין סברא לומר דאסירא בחיי בעלה דלא מיסתבר שיהיה בא הכתוב לומר דאחי עשה ודחי לא תעשה שיש בו כרת אי לאו דמוכח קרא בהדיא עכ"ל, ומשמע להדיא דאחר דמוכח קרא שוב אמרינן דהוי מדין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת כיון דמנאותו בכך.

אך תמהו האחרו' דלכאורה הדברים נסתרים מדברי תוס' בסוגין, דמבואר דאף דבחי"ל אסרינן ביאה שניה משום דאינו אלא מדין דחיה, מ"מ בכל יבום דעלמא ידיעינן מסברא היתר ביאה שניה כיון דהוי היתר ואינו מדין דחיה.

והנה עיקר סברת תוס' דביאה שניה לא נריכא קרא דסברא הוא דלא אמר רחמנא יבא עליה לגרשה

אחר ביאה ראשונה בפשוטו היינו משום דיסוד מנאות היבום היינו ללורך הקמת שם, ולזה בעינן נמי המשך האישות, אלא דלא חייבה תורה אלא לישאנה לאשה, ובתוס' הרא"ש מבואר דאיכא רשות דמנאה אף בכל המשך האישות אלא דלא הוי עשה דחובה וז"ל ומ"מ ביאה שנייה לא דחייב בחייבי לאוין משום דגמרינן מכלאים צניצית דעשה דוחה את ל"ת, ומהתם לא מצינן למיגמר אלא עשה של חובה אבל ביאה שנייה רשות היא דעיקר קיום עשה היינו ביאה ראשונה עכ"ל ומבואר דהוי עשה אלא דאינו עשה של חובה [והוי כעין מנאה, דאף דיסוד המנאה הוי "שבעת ימים תאכל מנאות" לא חייבה תורה אלא בזילנה הראשון ושאר ימים מבואר בכמה ראשונים דאיכא מנאה אלא דאינו עשה של חובה ואכמ"ל] ויש שנקטו בסברת תוס' דהוי כעין דרכי נעם.

ורבנן האי ולקחה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדברי יוסי בר חנינא דאמר רבי יוסי בר חנינא ולקחה מלמד שמגרשה בגט ומחזירה, והקשו תוס' וז"ל מלמד שמגרשה בגט ומחזירה בפרק החולץ אמרינן דאיטריך דס"ד מנאה דרמא רחמנא עליה עבדה השתא תיקום עליה באיסור אשת אח ותימה דמשמע דביאה שניה לא נריך קרא להתיר ואמאי והא מנאה דרמא רחמנא עליה עבדה מביאה ראשונה דהא ביאה שניה לא דחיא חייבי לאוין כדאמר בפרק שני (ב"ב) ותיירו וז"ל ויש לומר דביאה שניה לא נריכא קרא דסברא הוא דלא אמר רחמנא יבא עליה לגרשה אחר ביאה ראשונה ומ"מ ביאה שניה לא דחיא חייבי לאוין דרשות היא וליכא עשה אלא בביאה ראשונה וכ"ה בתו"י דשאני חייבי לאוין דלא שרי אלא ע"י דחייה ולהכי לא שרינן אלא ביאה ראשונה דאיכא עשה משא"כ איסור אשת אח דהוי בהיתר גמור א"כ לא צויה הכתוב ליקחנה ולהוציאה מיד אחר ביאה (יעוין

בתוס' יבנים השלם).

ותמהו זוה דהא שיטת תוס' בכ"ד דיסוד היתרא דאשת אח ליבום הוי מדין עשה דוחה לא תעשה, וכדמשמע מדבריהם (ב"ב) דהקשו דנילף מיבום דבכל התורה כולה עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת ותיירו דמאשת אח לא מצי למיילף בעלמא דלידחי עשה לא תעשה שיש בו כרת דשאני אשת אח דמנאותו בכך ואי אפשר בענין אחר לקיים מנאות יבום דאל"כ בטלה מנאות יבום, ומשמע דהוי מדין דחיה אלא דכיון דמנאותו בכך עדיף, וכן נראה מדברי תוס' (ב"ב) בטעמא דלא ילפי' עדל"ת מהיתר כלאים בבגדי כהונה וכתבו תוס' דמבגדי כהונה לא הוה מצי למילף בעלמא משום דמנאותו בכך ובענין אחר אי אפשר לקיים מנאותו כמו שפירשתי לעיל דלא ילפינן מאשת אח, ויש מהאחרו' דנקטו דלמסקנת תוס' לא הוי מדין דחיה כלל כיון דמנאותו בכך.

מכח זה חייל דין הותרה [וכדחזינן דשריא אף צביאה דלית בה מצוה כגון מעוברת (לה 3) וכגון בקטן הבא על הגדולה (ק"א 3)] ומ"מ דברי התוס' התם מחודשים, דמשמע לכאור' מדבריהם דהיתרא דנעשית כאשתו דילפ"י הכא מקרא ל"ה דין דהיתרא אשת אח דוקא, אלא כל היכא דחייל דין הותרה [ויעוין בתוס' שם דסיימו וז"ל אף על גב דצפרק הבא על יצמתו (ס"א 6) לא מצריך קרא אלא לאירס ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול אבל נשאה קודם שנתמנה משמע דלא צריך קרא שיכול לקיימה משום דנשאה בהיתרא התם נמי משום דבהיתרא בלא שום דחיית איסור נשאה אבל הכא צביאה ראשונה לא שריא אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה צביאה דמצוה דחיא דלאו מצוה לא דחיא עכ"ל].

ולקמן (ב 6) פרכי' לר"ש דשרי אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא דייבס ולצסוף נולד הואיל וצא ומנאה בהיתרא ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור ופרכי' אלא מעתה אחותו מאמו שנשאה אחיו מאביו ואחר כך נולד אח ומה תתייבס הואיל וצא ומנאה בהיתרא ומשני איסור אחותו להיכן אזל הכא נמי איסור אחיו שלא היה בעולם להיכן אזל ומשני האי איסורא דלית ליה היתירא האי איסורא דאית ליה היתירא, וביארו תוס' שם דהיינו מדינא דנעשית כאשתו וז"ל האי איסורא דאית ליה היתירא דפקע איסור אשת אח דיכול להחזירה לאחר שגרשה וכי היכי דפקע ליה לגבי דידיה איסור אשת אח פקע נמי לגבי אחיו הנולד וה"ל אשת אחיו שהיה בעולמו עכ"ל, וביארו האחרו' דהתוס' לטעמייהו דהיתרא דנעשית כאשתו ל"ה דין בהיתרא אשת אח דוקא, וכדחזינן מדבריהם (ג 3) וכנ"ל, וה"נ ס"ד בגמ' להתיר אף איסור אחותו מכח דין היתרא [אולם בפשוטו היתרא דנעשית כאשתו הוי דין באיסור אשת אח דוקא, אלא לדנו האחרו' האם נאמר בזה הפקעה על עיקר סיבת האיסור, דפקעה אישות אחיו כלפיו או דכנס את אישות אחיו, או דילמא הוי דין היתרא בעלמא מהיתרא היבוס ואכמ"ל].

ונראה דהך סברא דלא אמרה תורה לצא עליה לגרשה אחר צביאה ראשונה, ל"ש אלא היכא דנאמר ההיתר במסוים כלפי יבוס, דבזה אמרינן דסברא הוא דהתירה תורה כל משך האישות מהנך טעמי, משא"כ צדין עשה דוחה לא תעשה דעלמא, דלא נאמר הך דין במסוים כלפי יבוס, אלא נאמר כלל דכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה ואי אתה יכול לקיים שניהם יצא עשה וידחה את לא תעשה, ל"ש לדון דכיון דאיכא סברא דלא אמרה תורה לגרש אחר צביאה ראשונה שוב יאה בכלל הך היתרא אף צביאה שניה, דהרי הך דינא לא נאמר כלל במסוים כלפי יבוס, אלא הוי דין כללי בכל התורה דעשה דוחה לא תעשה, ולהכיל"ש הך סברא.

ונמצא דאף דיסוד היתרא דאשת אח הוי מדין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת ומשום דמלוותו בכך, מ"מ הך סברא דלא אמרה תורה לצא עליה ולגרשה אחר צביאה ראשונה ל"ש אלא במקום דנאמר ההיתר במסוים כלפי יבוס, דכיון דצביבוס שייכא הך סברא אמרינן מסברא דניתן היתרא אף לצביאה שניה, משא"כ בהיתרא דעשה דוחה לא תעשה, דהוי דין כללי הנאמר בכל התורה, ל"ש לדון דמכח הך סברא יחול ההיתרא אף על צביאה שניה.

ויעוין בתוס' לקמן בפ"ב (ג 3) שכתבו וז"ל אין להתיר צביאה שניה מטעם דנעשית אשתו לכל דבר דאינה נעשית כאשתו אלא היכא דשרי ליה בלא דחייה אבל צייבי לאוין אפילו צביאה ראשונה לא שריא אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה וצביאה שניה דלית בה עשה לא דחיא עכ"ל, והתם לא אתו תוס' לדון להתיר מכח הך סברא דהכא, אלא אחר דגלי קרא דאיכא היתרא דנעשית כאשתו, ס"ד דתוס' דהך היתרא שייך אף צייבי לאוין, וצוה כתבו תוס' דהך היתרא דנעשית כאשתו הוי דוקא במקום דשריא ליה בלא דחיה, ואף דנתבאר דשיטת תוס' דיסוד היתרא דאשת אח ליבוס הוי מדין דחייה, מ"מ כיון דמלוותו בכך